

Художній доробок Станіслава Пшибишевського в осмисленні та оцінках українських критиків

Першість в ознайомленні українських читачів із творчою спадщиною польського митця належить В. Стефанику. Прикметно, що С. Пшибишевський став одним із популяризаторів творчості українського письменника в Польщі, упродовж 1899–1900 рр. публікував його новели в журналі „Życie”, високо оцінив їх художній рівень. Вивчення творчих взаємин між письменниками дає підстави стверджувати, що спілкування С. Пшибишевського із В. Стефаником мало двостороннє спрямування.

У 1899 р. у львівському журналі „Живі струни” А. Крушельницький опублікував власний переклад українською мовою поеми в прозі С. Пшибишевського „Із циклю Вігілій”, який досі залишається єдиним перекладом твору польського письменника в Україні.

Процес входження творчого доробку С. Пшибишевського в духовний простір українців відбувався, з одного боку, за посередництва російської літератури, з іншого, – завдяки самому авторові, який упродовж 1899–1906 рр. приїздив із доповідями на терени як Галицької, так і Наддніпрянської України. У Львові панувала демократична літературна атмосфера, були сформовані новаторські ідеї, які й створювали належне підґрунтя для сприйняття творчості С. Пшибишевського.

І. Франко власними критичними судженнями сформулював існування невирішеної проблеми у творчості С. Пшибишевського – нез’ясованості генологічної сутності його художнього доробку. Український письменник виступав проти різного роду абсолютизацій (не сприймав ідеалізування, за яке боролася частина галицьких митців, а також „новітньої” естетики потворного). О. Кобилянська була обізнана із творами С. Пшибишевського, однак не сприймала їх через апологію зла, страждання та занепаду. Епістолярії В. Стефаника та О. Кобилянської підтверджують підвищений інтерес до творів С. Пшибишевського в Україні упродовж 1896–1903 рр., коли письменник був популярним у Польщі.

Інформативно важливою для з’ясування особливостей засвоєння доробку С. Пшибишевського в Україні є кореспонденція Лесі Українки за 1900 р. та її критичні зауваги стосовно творчості письменника, висловлені в 1901 р. у статті „Заметки о новейшей польской литературе”, яка була опублікована в журналі „Жизнь”. Поетеса титулувала польського письменника „жерцем нової релігії мистецтва”, відзначила всю суперечливість його поглядів стосовно повної творчої свободи. Леся Українка редагувала переклад твору С. Пшибишевського „Апострофа к Королю-Духу на пороге нового столетия: поэма в прозе Станислава Пшибишевского памяти Юлиуша Словацкого”, здійснений перекладачем, відомим тільки за криптонімом М. К.

Починаючи з 1900 р. публікуються численні дослідження творчості польського митця в Росії, де поширилась „мода” на С. Пшибишевського (В. Висоцький, С. Давидов, Є. Деген, В. Короленко, В. Фельдман та ін.). У цей час активно видаються твори письменника, про нього пишуть статті, есе, ставлять п’єси. У східнослов’янському культурному просторі чи не найповнішу репрезентацію спадщини польського митця маємо російською мовою.

У 1909–1914 рр. інтерес до творчості С. Пшибишевського простежується на сторінках журналу „Українська хата”, у якому друкувалася поезія і проза письменників-модерністів Галичини та Наддніпрянської України. „Хатяни” прославляли автономну дію сильних особистостей, які стоять вище від загальної маси, і в цьому солідаризувалися із С. Пшибишевським. Концепти „самотності митця”, „самоцінності мистецтва”, „естетизму” перегукувалися з ідеями С. Пшибишевського, що не могло не привернути увагу речників журналу „Українська хата” М. Євшана та М. Сріблянського. Важливий внесок у поширення ідей С. Пшибишевського в українському літературному середовищі здійснив М. Вороний, який пропагував естетизм, відхід від шаблонності, проте не визнавав „штуки без ідеї”. У книзі „Театр і драма”, що складалася зі статей, опублікованих у 1911–1912 рр. у журналі „Літературно-науковий вісник” і газеті „Рада”, й у розвідці „Драма живих символів” М. Вороний поширює новаторські ідеї польського письменника стосовно „нової драми”.

Творчим доробком С. Пшибишевського в Україні зацікавилися після Першої світової війни. У 1918 р. критик місячника літератури, мистецтва та громадського життя „Шлях” (Київ, 1918–1919) Й. Зоранчук, узявши за назву власної статті „Шляхами душі. Диференціація індивідуума” заголовок твору С. Пшибишевського „Шляхами душі” відзначив, що душа – то невід’ємний складник індивіда та найцінніший у житті людини елемент, який прагнуть віднайти письменники. Творчість С. Пшибишевського він вважав яскравим прикладом для усвідомлення сутності символістської й експресіоністської естетики. Замовчування імені С. Пшибишевського в українському літературознавстві упродовж наступних 1919–1927 рр. пояснюється постреволуційним періодом та часом виборювання українцями власної державності, що вимагало утвердження національних ідеалів і в художній творчості.

У 1927 р. символіст В. Бобинський у львівському журналі „Вікна” (№ 2) надрукував посмертну згадку „Станіслав Пшибишевський”, де поінформував про особливості творчості польського митця, наголосивши на значущості його новацій для польського літературного процесу.

У відділі рукописів Центрального державного історичного архіву України у Львові (фонд 26, опис 4, справа 286) нами виявлено архів дослідника Натана Качки, який активно цікавився творчістю польського письменника, сприяв популяризації його художнього доробку серед українсько-польських читачів. Ці архівні матеріали досі не надруковані. Для дослідників творчості С. Пшибишевського студія Н. Качки „Естетика

Станіслава Пшибишевського”, датована 1930 р., становить особливий інтерес. У ній автор здійснює огляд літературної спадщини С. Пшибишевського, заглиблюючись у сутність його естетичних поглядів, вказує на чинники, які мали значний вплив на формування світогляду митця.

Кінець ХХ і поч. ХХІ ст. в українському літературознавстві знаменується появою вагомих досліджень Г. Веселовської, Т. Гундорової, І. Михайлина, Н. Паскевич, В. Хархун, присвячених дослідженню творчості С. Пшибишевського. Розвідки відзначаються об’єктивністю критичних суджень та репрезентують творчість письменника як непересічного модерніста європейського рівня.